

Tale i Them-Gulbene Venskabsforening TOR 17 MAJ 2018

Mine damer og herrer!

Indledningsvis vil jeg takke mange gange for invitationen til at tale i anledning af Them-Gulbene Venskabsforenings 25 års jubilæum. Det har jeg set frem til. Mit hjerte har altid banket varmt for de tre baltiske lande, herunder ikke mindst for Letland. Og personligt har jeg haft mulighed for at lade dette kærlighedsforhold følge op med masser af besøg og konkret opgaveløsning i Letland – både som officer i Hæren og efterfølgende som folketingsmand og tidligere vicepræsident i Nordisk Råd. Det har været en fornøjelse og et privilegium. I mit indlæg her i aften vil jeg sætte særligt fokus på Danmarks nære forsvarssamarbejde med de tre baltiske lande i almindelighed og med Letland i særdeleshed. Og efter mit indlæg ser jeg frem til at svare på de spørgsmål, som I måtte have.

Et historisk tilbageblik – rivende positiv udvikling i Letland siden 1991

Jeg fulgte det med stolthed, da den daværende danske udenrigsminister, Uffe Ellemann-Jensen spillede en særdeles aktiv og historisk vigtig rolle i forbindelse med de tre baltiske landes løsrivelse fra Sovjetunionen i august 1991. Den danske regering var helt i front – og foran resten af EU - med at anerkende Estland, Letland og Litauen som uafhængige, frie stater. Denne offensive danske politik i forhold til Baltikum blev på fremragende vis fulgt op af forsvarsminister Hans Hækkerup, der også så betydning af et omfattende forsvars- og sikkerhedspolitisk samarbejde med de tre lande. Letland definerede hurtigt medlemskab af NATO og EU som primære udenrigspolitiske mål, der skulle garantere varig frihed og øget velstand. Og Danmark var fra første færd en nær ven og allieret i Letlands bestræbelser på at nå disse mål. Og det lykkedes. Et massivt flertal stemte Letland ind i EU ved en folkeafstemning i 2003, mens Letland blev optaget som NATO-medlem i 2004. Overordnet var og er det selvsagt i dansk interesse, at landene omkring Østersøen er i stand til at forsvare deres egne territorier mod aggression fra øst, ligesom vi havde en stærk strategisk interesse i at NATO blev udvidet med Polen og de tre baltiske lande. På denne baggrund skal den ganske omfattende og aktive danske indsats også ses som hjælp til selvhjælp og et fremskudt forsvar.

Et sandt privilegium

Jeg havde i perioden 1994-1999, som stabsofficer ved Hærens Operative Kommando i Karup, den store fornøjelse, at medvirke som projektofficer ved en lang række af forsvarets samarbejdsaktiviteter med Letland og de to øvrige baltiske lande. På baggrund af mit stærke personlige og politiske engagement i de baltiske landes befrielse op til 1991, var det et sandt privilegium og særdeles motiverende at få mulighed for at være aktør i det lange seje træk med opbygning af de baltiske lande forsvarsstyrker til de krævede NATO standarder. Efter løsrivelsen stod der fortsat sovjetiske enheder stationeret i de baltiske lande. Og da de trak sig tilbage i 1994,

efterlod de sig totalt nedslidte kaserne og stort set intet af forsvarsmæssig værdi. Der var således tale om støtte fra Danmark og andre vestlige lande til at opbygge nye kapaciteter helt fra bunden, herunder fremskaffelse af materiel samt uddannelse af officerer og enheder. Indledningsvist gennemførte vi samarbejdet i rammen af NATOs Partnership for Peace (PfP), senere tog de konkrete projekter afsæt i NATOs såkaldte Membership Action Plans, hvor betingelserne for NATO-medlemskab var konkretiseret.

Danmark var ubetinget blandt de mest aktive støttende nationer, både i form af materieldonationer samt i form af uddannelse, træning og rådgivning. Og vi viste vejen for andre støttende lande ved Danmarks engagement i både bilaterale samarbejdsprojekter og i de store fællesbaltiske, multilaterale projekter. Jeg vil i den forbindelse sende en venlig tanke til brigadegeneral Michael Clemmesen, der indledningsvist som forsvarsattaché og senere som chef for det fællesbaltiske forsvarsakademi i Tartu, BALTDEFCOL, spillede en meget stor personlig rolle i den succes, der blev opnået i alle tre baltiske lande.

Fredsbevarende bataljon i Baltikum

BALTBAT-projektet var det første fælles baltiske projekt, der gik ud på at opbygge en fællesbaltisk fredsbevarende bataljon (BALTBAT) på omkring 500 mand. Danmark var lead-nation på projektet og havde dermed formandskabet i både den politiske styrekomite og i den militære arbejdsgruppe, der stod for den konkrete koordination af materiel- og uddannelsesstøtten fra de mange deltagende donorlande, herunder USA, Storbritannien, Tyskland, Frankrig, Sverige, Norge og Finland. Rusland var næppe begejstret for projektet, men kunne dårligt opponere mod opbygning af en fredsbevarende enhed.

Jeg havde selv fornøjelsen at være sekretær for den militære arbejdsgruppe fra 1994. Det var en uhyre spændende opgave, hvor alt foregik på engelsk og hvor man på de hyppige møder kom i kontakt med mange gode officerskolleger i de baltiske lande og i de støttende nationer. Opbygningen af en bataljon med enheder fra tre lande, der samtidig kæmpede med en grundlæggende opbygning af deres nationale forsvarsstyrker, krævede mange ressourcer og omfattende koordination. Til gengæld var projektet en vigtig politisk markering af de vestlige landes, herunder USA's, engagement i at hjælpe balterne med i NATO. Og på det militære niveau nåede vi det punkt, hvor enheder fra BALTBAT kunne udsendes til den fredsstøttende operation i Bosnien sammen med danske bataljoner. BALTBAT havde hovedkvarter på en tidligere sovjetisk kaserne i Adazi, Letland, hvor også bataljonens lettiske enheder blev opstillet og uddannet.

Blandt andre multilaterale projekter med dansk deltagelse kan nævnes BALTRON, der havde til formål at opbygge en fælles baltisk flådeenhed samt BALTNET, der handlede om et fælles baltisk overvågningssystem til både militært og civil brug.

Jeg ser med glæde tilbage på de mange besøg i Letland og møde med gode lettiske officerskollegaer, som denne opgave førte med sig.

Effektiv NATO-ficering

Jeg er ikke i tvivl om, at de danske bilaterale projekter med uddannelse og udsendelse af delinger og kompagnier var blandt de mest effektive og succesfulde når det gælder opbygningen og NATO-ficeringen af baltiske hærenheder. Vi startede i 1994 med dansk bilateral støtte til opstilling, uddannelse og udsendelse af infanteridelinger fra de tre baltiske lande. Vi udformede projektet således, at der indledningsvis blev udsendt danske rådgivere og instruktører, der bistod de tre lande med den grundlæggende uddannelse i fredsstøttende operationer. Næste trin var, at de baltiske enheder kom til Danmark for at få supplerende uddannelse efter FN og NATO standarder samt missionsorienteret uddannelse sammen med danske enheder, der stod foran udsendelse. Det var Prinsens Livregiment i Viborg, der på vegne af hæren løste denne store opgave med støtte fra andre regimente. Sidste fase var udsendelse af delingerne til et missionsområde – indledningsvist til Kroatien, senere til Bosnien og Kosovo – i rammen af danske enheder. Efter et par år med uddannelse og udsendelse af delinger i rammen af danske kompagnier, gik vi over til at støtte udsendelse af fælles kompagnier (BALTCOY) med enheder fra alle tre lande.

Denne model viste sig særdeles effektiv og de baltiske enheder ydede en god indsats i missionsområderne. Men det centrale var det varige uddannelsesløft med NATO standard samt holdningspåvirkningen væk fra sovjetisk kadaverdisciplin for officerer, befalingsmænd og menige. Denne effekt blev efter enhederne hjemkomst spredt videre ud i de baltiske landes enheder. Jeg sender en venlig tanke til chefen for Prinsens Livregiment, oberst Jens Chr. Lund, der ydede en formidabel personlig indsats til gavn for disse projekter. Selv havde jeg fornøjelse af forestå koordinationen med de baltiske landes forsvarskommandoer, samt udarbejde HOK's befalinger for uddannelse og udsendelse af de enkelte hold. Denne opgave bragte mig på hyppige rejser til Riga, Vilnius og Tallinn samt på besøg hos de garnisoner, hvor enhederne blev opstillet og uddannet i respektive lande. En uhyre interessant opgave, jeg tænke tilbage på med store glæde.

Forsvarssamarbejdet mellem Danmark og Letland er fortsat omfattende

Hvis vi springer frem til i dag, for at se på, hvilket et samarbejde vi har med de baltiske lande – herunder Letland. Så er der stadigvæk tale om et nært samarbejde mellem Danmark og Letland, med konkrete opgaver.

Ser vi på de nuværende forsvarssamarbejde, som det er i dag, så styrker samarbejdet det enkelte lands sikkerhed men også på sikkerheden lande imellem vinder vi på det gode samarbejde – det skal vi huske.

Som jeg har berettet om, har det gode samarbejde mellem Letland og Danmark været styrket gennem NATO-samarbejdet. Dette gælder stadigvæk.

Her kan nævnes "Air policing" som er en opgave, der sker i rammen af NATO. Indsatsen er et samarbejde, hvor Danmark arbejder sammen med Estland, Letland og Litauen i disse Air policing-missioner. Missionerne går ud på, at de danske kampflybidrag er med til at gennemføre daglige patruljeringer i luftrummet og samtidig opretholde et afvisningsberedskab til eventuelle trusler og krænkelser.

Danmark har netop afsluttet den sjette danske deltagelse i Air policing-missionerne, som foregik fra januar til april. Her deltog fire F-16 fly og ca. 60 personer.

Udover Air policing-missionerne, hvor det danske forsvar er aktiv i Baltikum, kan det NATO-initiativet NATO ENHANCED FORWARD PRESENCE, nævnes. Det er et NATO-initiativ, der skal forstærke alliancens forsvars- og afskrækkelsesevne i Baltikum. En beslutning, som blev taget på et topmøde i Warszawa i juli 2016.

Det har været vigtig med tilstedeværelse i Baltikum og Polen for at demonstrere NATO-landenes alliancesolidaritet samt at vise viljen til at beskytte NATOs befolkning og territorium. Med denne indsats er tilstedeværelsen blevet slået fast.

Samlet set vil 4.000 Nato-soldater blive sendt til Estland, Letland, Litauen og Polen, og de vil blive udstationeret langs landenes grænser mod Rusland.

Danmarks bidrag er 200 soldater i Estland, som blev deployeret i januar 2018. Soldaterne indgår i rammen af den britiske bataljon i en periode på 12 måneder.

Foruden disse områder hvor der aktuelt samarbejdes mellem Danmark og de baltiske lande, kan det nævnes at, Hærstaben i Karup årligt gennemfører "Joint Military Working Group" med de baltiske hærstabe, hvor der udveksles erfaringer og udveksles fælles perspektiver for kommende samarbejdsaktiviteter. Hæren har ligeledes en årrække gennemført uddannelse af den lettiske brigade under ledelse af Danske Division. I den forbindelse blev der gennemført en øvelse i Letland i 2015 med fokus på stabs- og føringsuddannelse. Desuden deployerede Hærens et panserinfanterikompani fra Jydske Dragonregiment til Letland i 2015 med henblik på deltagelse i en større feltøvelse. Denne aktivitet videreføres i de kommende år, idet øvelserne går på skift mellem de tre baltiske lande. Desuden samarbejder vi fortsat med Letland, når det gælder fredsstøttende missioner.

Derudover vil jeg gerne nævne DANISH ADVISORY AND TRAINING STAFF – også kaldet DATS. DATS opgave har været og er, at uddanne brigadechefer, brigadestab og brigadestabskompagni i Estland, Letland og Litauen. DATS vidner om endnu et samarbejde med Letland, som vi godt kan være stolte af.

Hovedkvarteret ligger i Riga. DATS har siden 1. januar 2005 virket fra faciliteter i Riga, hvorfra stabens 11 danske medarbejdere har uddannet og trænet soldater fra de tre baltiske lande.

Stabens faciliteter er nu blevet moderniseret og udvidet med henblik på at danne rammen om den fortsatte uddannelsesaktivitet.

NATO spiller nøglerolle – Letland og Danmark bidrager aktivt

Jeg vil afslutningsvis konstatere, at vi med den nye forsvarsaftale for perioden 2018-2023 tages højde for den forøgede trussel fra Putins Rusland. Det er en trussel, der også tages meget alvorligt i Letland. Med god grund. Vi er nødt til at tage bestik af denne trussel ved at råde over troværdige forsvarskapaciteter. Så Putin ikke fristes over evne, men erkender, at en eventuel aggression mod de baltiske lande har en høj pris – både politisk og militært.

Det danske forsvar vil i de kommende år opbygge kapaciteter, der kan deployeres til Letland og de øvrige baltiske lande som led i det kollektive forsvar i rammen af NATO. Det gælder eksempelvis en veludrustet dansk brigade, der kan indgå i divisionsramme sammen med tre baltiske brigader og enheder fra andre NATO-lande såsom Storbritannien.

Målet er at et troværdigt forsvar med de fornødne kapaciteter afskrække Putin fra yderligere aggressioner af den type, som vi ser i det østlige Ukraine.

Styrket samarbejde mellem Danmark og Letland på andre fronter

Afslutningsvis vil jeg slå et slag for styrket samarbejde mellem Danmark og Letland på en række andre fronter, end den rent militær. Det gælder i EU, hvor vore to lande har en række fælles interesser, som vi bør blive endnu bedre til at kæmpe sammen om. Det er ingen hemmelighed, at der i EU kan være mange forskellige interesser. Derfor kan landene om Østersøregionen med stor fordel blive bedre til at koordinere mål og indsats i EU – som en vigtig nordlig region i EU-samarbejdet. Små lande kan komme langt ved forenede kræfter. Også i kolossen EU. Også i regi af det nordisk-baltiske samarbejde kan der gøres mere. Eksempelvis når det gælder kulturel udveksling, foreningssamarbejde og folkeoplysning på tværs af Østersøen. Lad os samle kræfterne om at styrke det dansk-lettiske venskab og samarbejde endnu mere i de næste 25 år. Jeg lover at yde mit bidrag hertil fra min plads i det danske folketing.

Jeg ønsker Them-Gulbene Venskabsforening hjerteligt tillykke med 25 års jubilæet. Tak fordi foreningen vedholdende understøtter de vigtige venskabsbånd mellem Danmark og Letland på tværs af Østersøen. Tak for ordet!

Spørgsmål?